

Język polski - Zakres wiedzy i umiejętności oraz wykaz literatury

I. Obszary umiejętności podlegające ocenie na wszystkich etapach Konkursu.

1. Czytanie ze zrozumieniem różnych tekstów kultury.
2. Analiza i interpretacja utworów literackich oraz innych tekstów kultury z wykorzystaniem potrzebnej terminologii.
3. Wykorzystywanie podstawowej wiedzy o języku – znajomość pojęć oraz terminów służących opisywaniu języka i komunikowaniu się ludzi.
4. Tworzenie wypowiedzi pisemnej na określony temat.
5. Rozwijanie umiejętności samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania.
6. Wykorzystywanie elementów retoryki do tworzenia wypowiedzi pisemnych, w tym – stosowanie środków stylistycznych oraz organizowanie tekstu.

Etap szkolny

II. Treści kształcenia.

Uczeń

- 1) określa
  - a) temat i główną myśl tekstu.
  - b) nadawcę i odbiorcę (adresata) wypowiedzi.
- 2) rozpoznaje cechy
  - a) epiki oraz liryki.
  - b) opowiadania, opisu.
  - c) baśni, powieści, legendy, przypowieści, dziennika, pamiętnika, powieści przygodowej, utworu fantasy.
- 3) wyróżnia elementy świata przedstawionego w utworze, w tym: zdarzenia, sytuacje, wątki, postacie (pierwszoplanowe, drugoplanowe, epizodyczne), określa czas i miejsce przedstawionych zdarzeń, wskazuje punkt kulminacyjny.
- 4) wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji.
- 5) charakteryzuje osobę mówiącą w wierszu (podmiot liryczny), narratora, bohaterów.
- 6) rozpoznaje metaforę, ożywienie, uosobienie, porównanie, epitet, wyraz dźwiękonaśladowczy, powtórzenie, anaforę, pytanie retoryczne oraz określa ich funkcje w utworze.
- 7) rozumie znaczenie pojęć: fikcja literacka, realizm, fantastyka.
- 8) rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym : wers, rym, strofę, refren.
- 9) wykorzystuje wiedzę o języku poprzez
  - a) rozpoznawanie wypowiedzi oznajmujących, pytających, rozkazujących.
  - b) rozpoznawanie zdań pojedynczych rozwiniętych i nierozwiniętych, złożonych, równoważnika zdania.
  - c) budowanie wskazanych w punktach 9a) oraz 9b) wypowiedzi i ich przekształcanie.
  - d) wskazywanie i tworzenie podmiotu, orzeczenia, przydawki, dopełnienia i okolicznika.
  - e) rozróżnianie rzeczownika, przymiotnika, liczebnika, czasownika, przysłówka.
  - f) określanie form przypadków, liczb, czasów, osób, trybów i rodzajów gramatycznych.
  - g) stosowanie poprawnych form gramatycznych wyrazów odmiennych.
  - h) rozumienie znaczenia oraz funkcji czasowników osobowych i nieosobowych w tekście.
  - i) odróżnianie czasowników dokonanych od niedokonanych, rozpoznawanie nieosobowych form czasownika (zakończonych na -no, -to, bezokoliczników, konstrukcji z „się”).
  - j) rozpoznawanie i poprawne stosowanie w tekście czasowników w trybach: orzekającym, przypuszczającym, rozkazującym.
- 10) wykorzystuje wiedzę o języku dla podkreślenia dbałości o kulturę słowa.
- 11) tworzy wypowiedź pisemną w następujących formach gatunkowych:
  - a) dialog,
  - b) opowiadanie twórcze i odtwórcze,
  - c) opis przedmiotu, opis postaci, opis miejsca,

- d) ogłoszenie, zawiadomienie,
  - e) zaproszenie,
  - f) list prywatny,
  - g) pamiętnik, dziennik,
  - h) notatka w różnej formie (np. notatka encyklopedyczna, plan, mapa myśli),
  - i) podziękowanie,
  - j) wypowiedź z elementami opinii i oceny.
- 12) sporządza odtwórcze i twórcze plany ramowy oraz szczegółowy.
  - 13) dokonuje celowych operacji na tekście: streszcza, przekształca stylistycznie.
  - 14) stosuje środki językowe wzbogacające styl wypowiedzi, rozpoznaje je i nazywa, np. porównania, funkcjonalne powtórzenia, wyolbrzymienia, neologizmy.
  - 15) zna i stosuje zasady ortografii oraz interpunkcji, w tym poprawnie zapisuje nazwy własne i rzeczowniki pospolite, tytuły książek oraz czasopism.
  - 16) wykorzystuje wiedzę na temat budowy i zastosowania słowników: ortograficznego, języka polskiego, frazeologicznego, encyklopedii oraz wyszukiwania informacji w Internecie.

III. Literatura.

1. Podręczniki do języka polskiego ustalone na II etap edukacyjny lub inne dostępne źródła.
2. R. R. Tolkien, *Hobbit, czyli tam i z powrotem*, Warszawa 1997.
3. A. Szklarski, *Tomek w krainie kangurów*, Warszawa 2016.

Uwaga! Miejsce i rok wydania podanych wyżej pozycji literackich mogą być inne.

Etap rejonowy

II. Treści kształcenia.

Obowiązują treści kształcenia z etapu szkolnego.

Ponadto uczeń

- 1) rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecioosobową oraz określa ich funkcje w utworze.
- 2) wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy.
- 3) wyróżnia cechy gatunkowe powieści młodzieżowej, mitu, utworu fantasy, pamiętnika, sonetu, fraszki.
- 4) wyróżnia rodzaje rymów: męskie, żeńskie, parzyste/sąsiadujące, okalające, krzyżowe.
- 5) odczytuje znaczenia przenośne i symboliczne różnych tekstów kultury.
- 6) rozpoznaje gatunki dziennikarskie: reportaż, wywiad, artykuł i określa ich podstawowe cechy.
- 7) wykorzystuje wiedzę o języku poprzez
  - a) przekształcanie konstrukcji strony biernej czasownika na czynną i odwrotnie, odpowiednio do celu i intencji wypowiedzi.
  - b) stopniowanie przymiotników i przysłówków.
  - c) rozpoznawanie zaimka, spójnika, przyimka i ich stosowanie w tekstach.
  - d) rozpoznawanie rodzajów podmiotów i orzeczeń.
  - e) określanie roli podmiotu i orzeczenia.
  - f) rozpoznawanie związków wyrazowych w zdaniu, wyróżnianie członu nadrzędnego i podrzędnego oraz typów związków.
  - g) rozróżnianie oraz budowanie zdań złożonych współrzędnie i podrzędnie. dokonywanie analizy słowotwórczej wyrazów – wskazywanie podstawy słowotwórczej i formantu, określanie funkcji formantów, w tym tworzenie zdrobnień i zgrubień.
- 8) odróżnia fakty od opinii.
- 9) tworzy wypowiedź pisemną w następujących formach gatunkowych:
  - a) opowiadanie z dialogiem odtwórcze i twórcze,
  - b) dedykacja,
  - c) streszczenie,
  - d) opowiadanie z dialogiem, z elementami opisu przedmiotu, postaci, krajobrazu,
  - e) sprawozdanie z wydarzeń, z elementami opisu postaci, rzeczy i sytuacji,
  - f) recenzja.
- 10) zna i stosuje zasady ortografii i interpunkcji.

- 11) wykorzystuje wiedzę na temat budowy i zastosowania słownika wyrazów obcych oraz słownika wyrazów bliskoznacznych.

III. Literatura.

1. Podręczniki do języka polskiego ustalone na II etap edukacyjny lub inne dostępne źródła.
  2. J. Parandowski, *Mitologia* (tu: mity o Syzyfie, Prometeuszu, Dedalu i Ikarze, Orfeuszu i Eurydyce, Demeter i Korze), Puls, 2016.
  3. B. Kosmowska, *Pozłacana rybka*, Warszawa 2007.
- Uwaga! Miejsce i rok wydania podanych wyżej pozycji literackich mogą być inne.

Etap wojewódzki

II. Treści kształcenia.

Obowiązują treści kształcenia ustalone na etapy szkolny i rejonowy.

Ponadto uczeń

- 1) odczytuje tematykę oraz problematykę utworu.
- 2) określa nastrój utworu i wskazuje sposoby jego budowania.
- 3) rozpoznaje
  - a) cechy gatunkowe powieści obyczajowej, bajki, pieśni.
  - b) wiersz rymowany i nierymowany (biały).
  - c) przysłowie, złotą myśl, sentencję, aforyzm.
  - d) motywy o znaczeniu symbolicznym.
- 4) rozpoznaje w tekście literackim neologizm, symbol, alegorię i określa ich funkcje.
- 5) zna podstawowe pojęcia stanowiące kontekst literacki i kulturowy dla obowiązujących na etapie wojewódzkim lektur konkursowych, np.: filozofia, mądrość życiowa, styl życia, cierpienie, altruizm.
- 6) rozumie i wyjaśnia przyczyny rozbieżności między mową a pismem, w tym: mechanizm upodobnień fonetycznych, uproszczeń grup spółgłoskowych i utraty dźwięczności w wygłosie.
- 7) przekształca zdanie pojedyncze w złożone i na odwrót, a także równoważniki zdań w zdania i na odwrót – odpowiednio do przyjętego celu.
- 8) identyfikuje tekst jako komunikat, rozróżnia typy komunikatu: informacyjny, literacki, reklamowy, ikoniczny.
- 9) określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi.
- 10) wykorzystuje wiedzę o języku poprzez
  - a) tworzenie wyrazów złożonych, rozróżnianie ich typów.
  - b) rozpoznawanie imiesłowów, rozumienie zasad ich tworzenia i odmiany.
  - c) poprawne stosowanie imiesłowowych równoważników zdania i określanie ich funkcji.
  - d) przekształcanie imiesłowowych równoważników zdania na zdania złożone i odwrotnie.
  - e) odróżnianie mowy zależnej i niezależnej, przekształcanie mowy zależnej na niezależną i odwrotnie.
- 11) tworzy wypowiedź pisemną w następujących formach gatunkowych:
  - a) życzenia,
  - b) opowiadanie z elementami opisu uczuć i przeżyć wewnętrznych,
  - c) wypowiedź argumentacyjna,
  - d) przemówienie.
- 12) integruje wiedzę pozyskaną z różnych źródeł, wyciąga wnioski z ich porównania.
- 13) tworzy logiczną, semantycznie pełną oraz uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny.
- 14) zna zasady budowania akapitów i rozumie ich rolę w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi.
- 15) dokonuje selekcji informacji.
- 16) rozróżnia i wskazuje środki perswazji, rozumie ich funkcję.
- 17) odróżnia przykład od argumentu.

III. Literatura.

1. Podręczniki do języka polskiego ustalone na II etap edukacyjny lub inne dostępne źródła.
2. E.E. Schmitt, *Oskar i pani Róża*, Kraków 2011.
3. S. Pennypacker, *Pax*, Kraków 2016.

Uwaga! Miejsce i rok wydania podanych wyżej pozycji literackich mogą być inne.

